

Використання судом криміналістичних методів під час розгляду кримінальних проваджень

Юлія Хлустун

Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»,
м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-5016-8694>, e-mail: hlystunjulia@gmail.com

Проаналізовано криміналістичні методи пізнання, застосовувані судом для реалізації завдань кримінального провадження, обумовлених ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України.

Ключові слова: судовий розгляд; криміналістичні методи; класифікація методів; криміналістичні методи пізнання; присяга судді.

Use of Forensic Methods by the Court in Criminal Proceedings

Yuliia Khlystun

The forensic methods of cognition applied by the court to implement the tasks of criminal proceedings, as stipulated by Article 2 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, are analyzed.

Keywords: court proceedings; forensic methods; classification of methods; forensic methods of cognition; judge's oath.

Судовий розгляд належить до центральної стадії кримінального провадження, оскільки саме на цій стадії розв'язують основні його питання, а саме щодо винуватості або невинуватості особи та її покарання в разі її винуватості.

Відповідно до Основного Закону нашої держави людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнані найвищою соціальною цінністю, а особу вважають невинуватою у скоєнні злочину і не можуть піддати кримінальному покаранню, доки її вину не доведуть у законному порядку та не встановлять обвинувальним вироком суду [1].

Правосуддя в Україні здійснюють винятково суди, тому саме від ефективності системи правосуддя залежить законне та справедливе розв'язання кримінальних проваджень, що своєю чергою сприяє формуванню правової держави, становленню громадянського суспільства, захисту прав і свобод людини та громадянина, демократії тощо.

Судовий розгляд у кримінальному провадженні визначають як обумовлену законом систему процесуальних дій суду й учасників кримінального провадження, послідовне проведення яких спрямоване на всебічне, повне та об'єктивне дослідження матеріалів кримінальних проваджень і постановлення законного, обґрунтованого та справедливого судового рішення [2, с. 163]. Тому не правильно вважати, що на цій стадії лише перевіряють матеріали, зібрані

під час досудового розслідування. Судовий розгляд — це дослідження обставин учинення кримінального правопорушення як за процесуальною формою, так і за методами.

Р. В. Герцик зазначав, що саме суд спільно з усіма іншими учасниками судового процесу має на меті відновити справжню (або близьку до неї) картину скоєного діяння, перевірити всю сукупність запропонованих суду доказів, ретельно дослідити й оцінити їх не тільки з позиції допустимості, а також із позицій вірогідності й достатності. А це передбачає правильне визначення завдань, поставлених перед судом і різними учасниками процесу на розгляданій стадії кримінального провадження, і вибір на основі широких пізнань із різних галузей юридичних наук, насамперед криміналістики, правильних засобів і способів їх досягнення. Криміналістичні методи пізнання дають змогу цим суб'єктам урізноманітнювати прийоми та способи судових дій відповідно до рекомендацій криміналістичної науки [3, с. 54].

Зазначене, зі свого боку, дає змогу цілком правомірно ставити питання про застосування криміналістичних методів не лише в межах роботи органів досудового розслідування, а й у роботі суду.

Криміналістичні методи у юридичній науці — це розроблена шляхом теоретичних і емпіричних досліджень сукупність способів оптимального здійснення слідчої, судової,

експертної, оперативно-розшукової діяльності, спрямованих на отримання інформації про механізм злочину, його обставини й особу (осіб), яка (які) його скоїла(-и).

Станом на сьогодні класифікації методів є найбільш дискусійними в загальній теорії криміналістики. Наприклад, на думку В. Ю. Шепітька, найбільш визнаною є класифікація методів криміналістики за трьома рівнями: 1) методи діалектичної та формальної логіки; 2) загальнонаукові методи; 3) спеціальні методи криміналістики, де виокремлюють методи науки криміналістики та методи практичної діяльності, якими безпосередньо послуговуються оперативно-розшукові працівники, слідчі, прокурори, адвокати, судді та джерелами формування яких є природничі й технічні науки [4, с. 16—19].

Так, криміналістичними методами пізнання, придатними для забезпечення судового розгляду, законодавець називає такі: пред'явлення для впізнання (під час якого свідкові, потерпілому, обвинуваченому під час судового розгляду можуть бути пред'явлені для впізнання особа або річ; пред'явлення для впізнання проводять після того, як особа, яка впізнає, під час допиту вкаже на ознаки, за якими вона може впізнати особу або річ); огляд на місці (у виняткових випадках суд, визнавши за необхідне оглянути певне місце, проводить огляд за участю учасників судового провадження, а якщо цього потребують обставини,— за участю свідків, спеціалістів і експертів; огляд на місці не можна проводити під час здійснення провадження судом присяжних); допит експерта в суді (за клопотанням сторони кримінального провадження, потерпілого або за власною ініціативою суд має право викликати експерта для допиту для роз'яснення висновку [5]; до прикладу: специфіка деяких криміналістичних методик під час проведення судових експертиз ускладнює розуміння інформації не лише для пересічного громадянина, а й для фахівця в галузі права. Тому Кримінальний процесуальний кодекс України (далі — КПК України) передбачає механізм роз'яснення учасникам судового провадження специфічних аспектів доказової інформації, отриманої з використанням криміналістичних знань).

І. В. Борисенко зазначає, що криміналістичними методами пізнання, які також може застосовувати суд, можна вважати: метод

версіювання (версії обвинувачення та версії захисту), метод моделювання (створення моделей подій злочину), метод прогнозування (передбачення позиції протилежної сторони загалом; може стосуватися поведінки певної особи під час проведення судово-слідчої дії), метод аналізу (застосовують для вивчення матеріалів кримінального провадження), метод порівняння (система оцінювання учасниками судового розгляду доказів, досліджуваних в залі судового засідання) [6, с. 1—8]. Перелік згаданих методів не є вичерпним: криміналістичні методи пізнання під час розгляду кримінальних проваджень застосовують з урахуванням конкретних обставин справи не тільки з боку суду, а й у діяльності сторони обвинувачення та сторони захисту в разі доведення своїх позицій.

Кожен суддя на початку виконання своїх професійних обов'язків присягає: «Вступаючи на посаду судді, урочисто присягаю Українському народові об'єктивно, безсторонньо, неупереджено, незалежно, справедливо та кваліфіковано здійснювати правосуддя від імені України, керуючись принципом верховенства права, підкоряючись лише закону, чесно і сумлінно здійснювати повноваження та виконувати обов'язки судді, дотримуватися етичних принципів і правил поведінки судді, не вчиняти дій, що порочать звання судді або підривають авторитет правосуддя» [7].

Тобто суддя за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин відповідної справи, керуючись законом, і (за потреби) застосовуючи криміналістичні методи, ухвалює процесуальне рішення, яке не повинно суперечити процитованій вище присязі, оскільки її порушення може призвести до звільнення з посади, яку він обіймає.

Підбиваючи підсумки викладеного вище, зауважимо, що у цьому разі сферу застосування криміналістики не обмежено лише досудовим розслідуванням: суд під час здійснення правосуддя застосовує криміналістичні знання для реалізації завдань кримінального провадження, обумовлених ст. 2 КПК України, і для дотримання даної ним присяги.

Перелік джерел посилання

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (зі змін. та

- допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.03.2024).
2. Хабло О. Ю., Степанов О. С., Климук М. П. та ін. Курс лекцій з кримінального процесу за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (Особлива частина). Київ, 2012, 200 с.
 3. Герцик Р. В. Тактика судового слідства як складова та самостійна частина криміналістичної тактики. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2011. № 2 (6). С. 51—68.
 4. Шепітько В. Ю., Журавель В. А., Коновалова В. О. та ін. Криміналістика : підручник. У 2 т. Т. 1/за ред. В. Ю. Шепітька. Харків, 2019, 450 с.
 5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін. та допов.). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 24.03.2024).
 6. Борисенко І. В. Застосування криміналістичних методів у судовій діяльності. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/6002/1/Borisenko.pdf> (дата звернення: 24.03.2024).
 7. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 24.03.2024).